

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชั้นนายทุนเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากชนชั้นนี้เป็นชนชั้นที่มีบทบาทสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย กล่าวคือเป็นผู้ผลักดันสังคมไทยให้เปลี่ยนวิถีการผลิต จากการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้า เปลี่ยนการผลิตจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม และนำพาสังคมไทยไปเชื่อมต่อกับระบบเศรษฐกิจโลกอย่างแยกไม่ออกในยุคโลกาภิวัตน์ ในปัจจุบันชนชั้นนี้ไม่เพียงแต่มีบทบาททางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนพรรคการเมืองชนชั้นนี้ได้กลายเป็นพลังผลักดันให้เกิดกติกา และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในทางการเมืองอย่างมาก อย่างไรก็ตามแม้ว่าชนชั้นนี้จะได้รับการพิจารณาว่าเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย แต่การเปลี่ยนอย่างมีปัญหของสังคมไทยตลอดมา ชนชั้นนี้ก็ถูกพิจารณาว่าเป็นส่วนสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย ดังเช่น วิกฤตการณ์เศรษฐกิจฟองสบู่แตก ที่เราเผชิญอยู่ในปัจจุบัน นายทุนถูกตำหนิในเรื่องของความอ่อนแอหลายด้านด้วยกันทั้งในด้านของเงินทุน การบริหารจัดการธุรกิจ และวัฒนธรรมของนายทุนเอง ที่ไม่อาจก้าวขึ้นสู่การเป็นนายทุนอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง ที่สามารถทำการผลิตและแข่งขันกับนักอุตสาหกรรมระดับโลกได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ทำให้มีความจำเป็นต้องมาพิจารณาพัฒนาการของชนชั้นนี้ในประวัติศาสตร์

การศึกษาพัฒนาการของนายทุนไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึง 2 นับว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมาก เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงต่อแห่งการเปลี่ยนแปลงของนายทุนไทย ที่เปลี่ยนจากนายทุนยุคเก่าไปสู่ยุคใหม่ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นในระยะสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึง 2 นี้จึงเปรียบเสมือนระยะเปลี่ยนผ่าน และระยะพักตัวของนายทุนไปสู่ความทันสมัย กลุ่มนายทุนยุคนี้เป็นกลุ่มที่ยังคงมีพัฒนาการสืบเนื่องถึงปัจจุบัน ที่ผ่านมากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยเป็นนายทุนอุตสาหกรรมของชนชั้นนายทุนไทย นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เรามักจะให้ความสนใจกับพลังของทุนจากภายนอก บทบาทของบรรษัทข้ามชาติต่างๆ ที่ควบคุมทั้งทุน เทคโนโลยี และการบริหารไว้ทั่วทั้งโลก และเป็นผู้เปลี่ยนนายทุนการค้าของไทยให้เป็นนายทุนอุตสาหกรรมนายหน้า การศึกษาในลักษณะนี้ทำให้ขาดการมองพลังที่พลวัตของนายทุนการค้าของไทยมองไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงในยุคทุนการค้าของไทย ระหว่างหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง ถึงสงครามโลกครั้งที่ 1 กับหลัง

สงครามโลกครั้งที่ 1 ถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในสองระยะนี้นายทุนการค้าของไทยมีการเปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันอยู่มาก การศึกษาประวัติศาสตร์ของนายทุนการค้าของไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึง 2 ซึ่งเป็นระยะที่นักวิชาการละเลย หากมีการศึกษาจะทำให้เกิดความเข้าใจในเนื้อแท้และลักษณะสำคัญของนายทุนไทยในยุคปัจจุบันได้ดีขึ้น

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อถึงนายทุนไทยคือ รัฐได้ประกาศยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งได้ดำเนินมาอย่างเป็นขั้นตอนนับตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ขึ้นครองราชย์ และมาถึงสิ้นสุดในตอนต้นของรัชการที่ 6 (พ.ศ. 2457 - พ.ศ. 2460 (1914-1917)) การยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากรทำให้นายทุนกลุ่มแรกของไทย ขาดฐานทางการเงินที่มั่นคง นอกจากนี้การไม่ประสบความสำเร็จ ในการเล่นบทบาทใหม่ในการเป็นนายทุนพาณิชย์ของเจ้าภาษีนายอากร ทำให้นายทุนกลุ่มแรกของไทย พบกับวิกฤตการณ์จนหลายกลุ่มต้องล้มละลาย และบางกลุ่มได้เปลี่ยนจากการเป็นตระกูลพ่อค้าเข้าสู่การเป็นข้าราชการ กลายเป็นขุนนางในระบบราชการใหม่ที่สร้างขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เกิดมิติใหม่กับกลุ่มนายทุนของไทย (ซึ่งขณะนั้นกลุ่มที่สำคัญคือกลุ่มนายทุนไทยเชื้อสายจีน) นายทุนทุกกลุ่มไม่จำเป็นต้องอาศัยอภิสิทธิ์ และการคุ้มครองจากผู้ปกครองในการสร้างความร่ำรวยเหมือนนายทุนยุคแรก นายทุนได้เข้าสู่ระบบการค้าแบบเสรี ทำการแข่งขันและแสวงหาผลประโยชน์ภายใต้แนวคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ที่ประเทศตะวันตกเป็นผู้ผลักดันให้เกิดขึ้น ในยุคนี้รัฐบาลได้ปล่อยให้นายทุนเป็นอิสระ นายทุนเองก็อาศัยความเป็นอิสระที่ได้รับในการสะสมความมั่งคั่ง ผลักดันให้ระบบทุนนิยมของไทยขยายตัวออกไปทั่วประเทศ ระบบเศรษฐกิจเงินตรา ตลาดการค้าภายในประเทศ ทั้งในเมืองและชนบทถูกเชื่อมโยงเข้าหากัน สภาพเช่นนี้จะทำให้นายทุนการค้าของไทยเฟื่องฟู ซึ่งเป็นฐานรองรับที่สำคัญของการเข้าสู่ทุนอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ความน่าสนใจในการศึกษาเรื่องราวของชนชั้นนายทุนพาณิชย์ หรือพ่อค้าในยุคนี้ ก็คือนายทุน ทำอย่างไรที่จะสะสมทุนสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเอง พฤติกรรมในการค้า การลงทุนและจิตวิญญาณของนายทุนที่ผลักดันให้นายทุนประสบความสำเร็จ ในธุรกิจของตนเองเป็นอย่างไร พฤติกรรมในการดำเนินธุรกิจของนายทุนสร้างผลกระทบต่อคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมอย่างไร นายทุนในระยะนี้กลุ่มใหญ่ยังคงเป็นนายทุนเชื้อสายจีน คนกลุ่มนี้มีลักษณะพิเศษซึ่งเป็นผลดีหรืออุปสรรคในการพัฒนาทุนนิยมของไทยอย่างไร และในที่สุดเขาได้เปลี่ยนไปสู่ความเป็นนายทุนไทยอย่างสมบูรณ์ ซึ่งปัจจัยอะไรบ้างเป็นตัวกำหนด การศึกษาชนชั้นนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482 (1914-1939) นี้จะทำให้สามารถประเมินได้อย่างชัดเจนว่า นายทุน

ไทยเชื้อสายจีนในระยะนี้เติบโตมากแค่ไหน เติบโตไปในทิศทางใด มีข้อจำกัดของการเติบโตอย่างไร และเหตุใดทุนในระยะนี้ของไทยไม่สามารถเป็นฐานที่สำคัญของประเทศในการก้าวเข้าสู่ทุนอุตสาหกรรม คำถามเหล่านี้จะนำไปสู่การแสวงหาคำตอบเพื่อทำความเข้าใจลักษณะของนายทุนไทย

ชนชั้นนายทุนไทยเชื้อสายจีนได้พัฒนาไปพร้อมกับการขยายตัวของการค้าข้าว เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ใน พ.ศ.2457 (1914) ความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภคของโลกได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก และเมื่อสงครามสิ้นสุดใน พ.ศ.2461 (1918) ความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภคของโลกยังคงมีอัตราสูง แหล่งผลิตต่างๆ ทั่วโลกทั้งทางด้านอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมต่างเร่งผลิตสินค้า เพื่อสนองกับความต้องการของตลาดโลก การผลิตข้าวของไทย พม่า และอินโดจีนก็ขยายตัวเพิ่มขึ้นด้วย สาเหตุสำคัญมาจากความสำเร็จของระบบการผลิตบนพื้นที่ขนาดใหญ่ (Plantation) การทำเหมืองแร่ในซีลอน มาลายา หมู่เกาะอินเดียน ตะวันออกและฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ความล้มเหลวในการผลิตข้าวของจังหวัดต่างๆ ทางตอนใต้ของจีนก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการขยายตัวเพิ่มขึ้นของตลาดข้าว การขยายตัวดังกล่าวนี้สังคมไทยได้เข้าร่วมในการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดโลกอย่างเต็มที่ มีทั้งการเพิ่มที่การทำนา และการเพิ่มจำนวนโรงสีทั้งเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา และในท้องที่ชนบทที่ห่างไกลทั่วทุกภูมิภาค ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าในช่วงทศวรรษ 2470 (1927-1936) ราคาข้าวของไทยจะตกต่ำลงเนื่องจากผลจากการค้าข้าว และเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำ แต่ปริมาณการผลิตข้าวในสังคมไทยก็ไม่ได้ลดลง สังคมไทยยังคงมุ่งหน้าสู่การผลิตข้าวเพื่อป้อนตลาดโลก

การขยายตัวทางการค้าที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้เกิดกลุ่มนายทุน หรือพ่อค้าขึ้นมากที่ทำธุรกิจเชื่อมประสานกัน พ่อค้าในเมืองหลวงรับหน้าที่เป็นตัวกลางในการเร่งส่งข้าวออก เพื่อสนองความต้องการของตลาดโลก และสนองความสามารถในการผลิตข้าวของสังคมไทย พ่อค้าในกลุ่มนี้จึงสามารถสร้างความร่ำรวยจนเป็นพ่อค้าใหญ่ และมีพ่อค้าหลายประเภทที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจค้าข้าว ได้แก่ พ่อค้าส่งออกข้าว เจ้าของโรงสี พ่อค้าข้าว ซึ่งเป็นคนกลางในเมืองหลวง พ่อค้าคนกลางในชนบท เป็นต้น ในขบวนการการซื้อและขายข้าว พ่อค้าได้จัดองค์กรต่างๆ เพื่อช่วยในการดำเนินธุรกิจองค์กรเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการซื้อขายข้าวของพ่อค้า ทำให้พ่อค้าหรือนายทุนสามารถเอาประโยชน์จากชนบท การจัดองค์กรทางการค้า และสร้างขบวนการเอาประโยชน์จากชนบทอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นส่วนสำคัญในการสร้างการสะสมทุน (accumulation) ของนายทุนไทย

นอกจากประเทศไทยจะเร่งผลิตข้าว เพื่อตอบสนองกับความต้องการของตลาดโลกแล้ว ชนบทไทยได้กลายเป็นตลาดที่สำคัญ ที่เป็นแหล่งระบายสินค้าอุตสาหกรรม จากทั้งซีกโลกตะวันตก และตะวันออกด้วย สินค้าอุตสาหกรรมโดยเฉพาะผ้าจากประเทศอังกฤษ และญี่ปุ่น ได้แข่งขันและช่วงชิงตลาดในชนบทของไทย สินค้าจากญี่ปุ่นเป็นสินค้าใหม่ ที่เข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจของไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 พ่อค้าญี่ปุ่นพยายามใช้วิธีทางการตลาด และการผลิตสินค้าที่เหมาะสมกับสภาพตลาดของไทย ในราวทศวรรษ 2470 (1929-1936) เป็นต้นมา สินค้าผ้าของญี่ปุ่นก็สามารถแข่งขันกับสินค้าผ้าของอังกฤษได้ในตลาดของไทย และเมื่อไทยเข้าสู่สงครามมหาเอเซียมหาบูรพาในระหว่าง พ.ศ. 2484 (1941) ถึง พ.ศ.2487 (1944) เศรษฐกิจของไทยก็ผูกพันกับประเทศญี่ปุ่นเพียงประเทศเดียว การเพิ่มขึ้นของสินค้าโดยเฉพาะการเพิ่มบทบาทของสินค้าจากประเทศญี่ปุ่นในตลาดของไทย เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเติบโตของพ่อค้าขายสินค้านำเข้า ซึ่งทำธุรกิจในบริเวณลำเพ็ญ ทรวงวาด และราชวงศ์ บริเวณธุรกิจของชาวจีนในแหล่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งธุรกิจขายส่งที่สำคัญของไทย พ่อค้านำสินค้านำเข้าเหล่านี้ก็เช่นเดียวกับพ่อค้าส่งออก คือสามารถสร้างองค์กร และขบวนการจำหน่ายสินค้าไปยังชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพ่อค้ากลุ่มนี้ค่อยๆ พัฒนาเป็นพ่อค้าใหญ่ขึ้นมา ความสามารถในการพัฒนาไปสู่พ่อค้าใหญ่ของพ่อค้านำเข้าสินค้านี้ ก็เนื่องมาจากความสามารถสร้างขบวนการเอาประโยชน์จากชนบทนั่นเอง

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิตของไทย การเพิ่มขึ้นของปริมาณการส่งออกข้าว และการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมต่างๆ ชนชั้นนายทุนไทยโดยเฉพาะกลุ่มนายทุนเชื้อสายจีนได้เติบโตขึ้น นายทุนเหล่านี้ได้เข้าควบคุมธุรกิจส่งออกข้าวและการนำเข้าสินค้า นายทุนไทยเชื้อสายจีนได้พัฒนาศักยภาพในการทำธุรกิจของตนเพิ่มมากขึ้น สามารถเอาชนะพ่อค้ายุโรปได้ในธุรกิจที่สำคัญ คือการค้าข้าว นายทุนจีนสามารถเข้าควบคุมโรงสีเกือบทั้งหมดไว้ในมือ และสามารถควบคุมการส่งออกข้าวส่วนใหญ่ไว้ในมือด้วย ความสำเร็จในการทำธุรกิจของนายทุนในยุคนี้ ส่วนหนึ่งมาจากนายทุนเชื้อสายจีนเหล่านี้ สามารถสร้างธุรกิจต่างๆ เพื่อมารองรับธุรกิจการค้าของตนอย่างครบวงจร ธุรกิจเหล่านี้ได้แก่ บริษัทค้าข้าว โรงสี ธนาคาร ประกันภัย และการเดินเรือ เป็นต้น ในระยะนี้พ่อค้าจีนได้จัดตั้งบริษัทค้าข้าวขึ้นหลายแห่ง เพื่อรวบรวมข้าวจากที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ในส่วนของโรงสีเองก็มีอยู่ทั่วไปในบริเวณภาคกลาง ลุ่มน้ำเจ้าพระยาและดินแดนในชนบทที่ห่างไกล ธุรกิจธนาคาร ประกันภัย และการเดินเรือก็เกิดขึ้นมากมาย ธุรกิจเหล่านี้มิใช่ธุรกิจทันสมัย ยังคงเป็นธุรกิจแบบเก่าของชาวจีน แต่ก็สามารถรองรับการค้าของพ่อค้าจีนในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี

สมาคมการค้า (Merchant Guilds) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนเกื้อหนุนธุรกิจการค้าของพ่อค้าจีนในยุคนี้ สมาคมการค้าของพ่อค้าจีนที่เกิดขึ้นมีทั้งรับรูปแบบมาจากสมาคมพ่อค้าของยุโรป และรับรูปแบบมาจากสมาคมการค้าที่เป็นองค์กรเก่าแก่ของชาวจีน วัฒนธรรมการจัดตั้งสมาคมเพื่อปกป้องและสร้างผลประโยชน์ให้กับพ่อค้านี้ เป็นวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยสังคมศักดินาของจีน เมื่อพ่อค้าจีนเข้ามาประกอบการค้าในเมืองไทย ก็นำเอาวัฒนธรรมการจัดตั้งสมาคมการค้านี้เข้ามาด้วย องค์กรในรูปสมาคมการค้านี้ช่วยให้พ่อค้าจีนมีอำนาจต่อรองทางการค้ากับชาวต่างชาติ คือ ชาวตะวันตกและญี่ปุ่น รวมทั้งมีอำนาจเหนือผู้ผลิตสินค้าเกษตร และผู้บริโภคชาวไทยเป็นอย่างมาก สมาคมการค้าของพ่อค้าชาวจีนได้ทำหน้าที่กำหนดมาตรการทางการค้าให้กับบรรดาพ่อค้า เช่นเดียวกับสมาคมทางการค้าของพ่อค้าในยุโรป พ่อค้าที่มีบทบาททางการค้าก็จะเข้าไปมีบทบาทในสมาคมทางการค้าด้วย จำนวนและประเภทของสมาคมที่พ่อค้าจัดตั้งในยุคนี้มีอยู่จำนวนมาก แต่ยังไม่มีการศึกษาอย่างชัดเจน รวมทั้งเรื่องประสิทธิภาพขององค์กรเหล่านี้ว่าพ่อค้าใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใดในการคุ้มครองผลประโยชน์ของพ่อค้าก็ยังไม่มีการศึกษา ซึ่งหากว่ามีการศึกษาทำความเข้าใจในสมาคมการค้า แล้วอาจจะนำไปสู่ความเข้าใจในกลไกต่างๆ ที่พ่อค้าใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้าของตน

จากการที่ระบบทุนนิยมโลกได้แทรกเข้าสู่สังคมไทยทั้งในเมืองหลวง และชนบททั่วประเทศ กระบวนการเชื่อมต่อระหว่างทุนนิยมโลก เมืองหลวงและชนบทจึงนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ชนชั้นนายทุนพาณิชย์ จำนวนมากที่เกิดขึ้นในเมืองหลวง เป็นผู้ทำหน้าที่สำคัญในการเชื่อมต่อระหว่างสังคมไทยกับทุนนิยมโลก และสำหรับในชนบททั่วประเทศ นายทุนหรือพ่อค้าคนกลางในชนบท เป็นผู้รับบทบาทสำคัญในการนำสินค้าข้าวจากชนบททั่วประเทศมาส่งมอบให้แก่ นายทุนที่เมืองหลวง และทำหน้าที่รับสินค้าจากนายทุนที่เมืองหลวงไปกระจายสู่ชาวนาในชนบททั่วประเทศ ปรากฏการณ์การประสานในเชิงธุรกิจของพ่อค้าในเมือง และชนบทจึงนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

การเกิดพ่อค้าคนกลางหรือนายทุนในชนบท หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นี้ นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ก่อนหน้านี้อาการเพาะปลูกข้าวเพื่อส่งออกยังอยู่ในบริเวณพื้นที่แคบ คือส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำสายสำคัญในภาคกลาง แต่เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 พื้นที่การเพาะปลูกได้ขยายออกไปกว้างขวางมากขึ้น พ่อค้าที่เมืองหลวงจึงไม่อาจเก็บรวบรวมข้าวได้ด้วยตัวเอง จำเป็นต้องอาศัยพ่อค้าในชนบทเหล่านี้เป็นผู้เก็บรวบรวมให้ ความสามารถในการเชื่อมต่อ

ทางธุรกิจระหว่างพ่อค้าเมืองหลวง และพ่อค้าในชนบทนี้เอง ที่มีส่วนทำให้พ่อค้าที่เมืองหลวงสามารถเอาประโยชน์จากชนบทไทยทั่วประเทศ และเป็นที่มาของการสะสมทุนและนำไปสู่ความมั่งคั่งของนายทุนที่เมืองหลวง

ประเด็นเรื่องจิตวิญญาณของนายทุนไทยเชื้อสายจีน เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชั้นนายทุนไทย ในช่วง พ.ศ.2457-2482 (1914-1939) ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เกิดความตื่นตัวในกระแสรักชาติจีนหรือชาตินิยมจีน กระแสดังกล่าวนี้ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้จักรวรรดินิยมทั้งตะวันตกที่สำคัญคืออังกฤษ และตะวันออกที่สำคัญคือญี่ปุ่น พ่อค้าจีนได้สร้างอาณาจักรทางธุรกิจของตนอย่างครบวงจรในประเทศ และพยายามสร้างเครือข่ายทางการค้าของตนในเอเชียด้วย ซึ่งมีผลทำให้ธุรกิจการค้าของชาวจีนเข้มแข็งขึ้น โดยปฏิเสธการค้ากับประเทศจักรวรรดินิยมทั้งหลายที่รุกรานประเทศจีนในขณะนั้น ปัญหาภัยสงครามในประเทศจีนทั้งสงครามทางอุดมการณ์ระหว่างคอมมิวนิสต์ กับก๊กมินตั๋ง และสงครามจีนกับญี่ปุ่นทำให้จำนวนชาวจีนอพยพในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ชาวจีนพวกนี้มีนิสัยอดทน มัธยัสถ์และพยายามแสวงหาโอกาสในการทำธุรกิจของไทย ชาวจีนอพยพเข้ามาทำงานทั้งเป็นพ่อค้านายทุนที่อยู่ในเมืองหลวง พวกที่เดินทางเข้าไปในชนบทที่ทุรกันดาร และทำงานรับจ้างเป็นกุลี จิตวิญญาณของชาวจีนอพยพเหล่านี้มีส่วนทำให้ระบบทุนนิยมในเมืองไทยขยายตัว และธุรกิจการค้าประสบความสำเร็จ ขณะเดียวกันพฤติกรรมทางการค้าที่มุ่งแต่เก็บผลกำไรเอาประโยชน์จากการค้ามากเกินไปก็สร้างผลกระทบในด้านลบแก่สังคมไทยมาก จนผู้ปกครองทั้งในระบบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และผู้ปกครองในระบบการปกครองใหม่ คณะราษฎร ต่างเห็นว่าพ่อค้าชาวจีนเหล่านี้ คือต้นตอปัญหาของเศรษฐกิจไทย และในการพัฒนาเศรษฐกิจให้ประสบความสำเร็จ ต้องกำจัดคนกลุ่มนี้ออกจากระบบเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะพ่อค้าที่อยู่ในชนบทแล้วเป็นตัวปัญหาที่สำคัญ

นายทุนไทยเชื้อสายจีนในยุคนี้แม้ว่าจะมีการพัฒนาธุรกิจ และขยายเครือข่ายทางการค้าออกไปได้มาก แต่การเติบโตของนายทุนในระยะนี้ก็เกินไปอย่างจำกัด นายทุนต้องพบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากสาเหตุภายในในทศวรรษ 2460 (1917-1927) และวิกฤตการณ์ที่เกิดจากสาเหตุภายนอกในทศวรรษ 2470 (1927-1936) ทำให้ล้มละลายและเปลี่ยนกลุ่มนายทุนในการขึ้นมามีบทบาทในเศรษฐกิจไทย นอกจากนี้กระแสความคิดชาตินิยมจีนและยังคงมีความผูกพันกับบ้านเกิด แม้ว่ามีส่วนกระตุ้นให้เกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาการผลิตในสังคมไทยขึ้นมาได้ระดับหนึ่ง แต่ก็อุปสรรคในการสะสมทุนไว้ภายในสังคมไทยเช่นกัน การที่นาย

ทุนเชื้อสายจีนผูกพันอยู่กับ 2 แผ่นดินทั้งไทยและจีน ทำให้ไม่สามารถระดมทุนเพื่อพัฒนาธุรกิจ ในไทยได้เต็มที่ ขณะเดียวกันกระแสชาตินิยมไทยรังเกียจชาวจีน ทำให้รัฐไม่ส่งเสริมธุรกิจของนาย ทุนกลุ่มนี้เท่าที่ควร ข้อจำกัดต่างๆ ของนายทุนเชื้อสายจีนที่เกิดขึ้นในระยะนี้ เป็นอุปสรรคในการ สร้างความแข็งแกร่งให้กับธุรกิจและพัฒนาไปสู่การเป็นนายทุนอุตสาหกรรม

ประเด็นต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงในข้างต้นนี้ เป็นเพียงการสรุปความเห็นในการศึกษา ลักษณะของชนชั้นนายทุนไทย ในระหว่าง พ.ศ.2457-2482 (1914-1939) ในเบื้องต้น ประเด็น เหล่านี้ยังไม่มีผู้ศึกษาอย่างจริงจัง หากได้มีการศึกษาแล้วจะทำให้เข้าใจนายทุนในยุคนี้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจชนชั้นนายทุนไทยในปัจจุบันได้อย่างดี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของชนชั้นนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2457-2482 (1914-1939) ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เริ่มสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึงเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 2
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่ทำให้นายทุนไทย สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง และแปรเปลี่ยนจากนายทุนยุคเก่าไปสู่ยุคใหม่ ที่ก้าวเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมภายหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2
3. เพื่อศึกษาข้อจำกัดต่างๆ ที่ทำให้นายทุนไทยเชื้อสายจีนยังไม่อาจพัฒนาก้าวเข้า สู่อุตสาหกรรมด้วยตนเองอย่างเต็มที่

3. กรอบความคิดและสมมุติฐาน

การศึกษาเรื่องราวของทุนที่ผ่านมา เรามักใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางการเมือง (Political Economy Theory) ซึ่งสามารถแยกเป็นทฤษฎีย่อยๆ ได้หลายทฤษฎีด้วยกัน การ ศึกษาโดยใช้แนวทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับรัฐ นายทุนกับ กลุ่มการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างทุนท้องถิ่นกับทุนต่างประเทศ ผลของการศึกษาแนวทางนี้ที่ ผ่านมาภาพของนายทุนถูกมองในเชิงพัฒนาการที่แยกออกจากสังคม นายทุนสามารถเติบโต เพียงแต่อาศัยความสัมพันธ์กับชนชั้นสูง นักการเมืองกับทุนต่างประเทศเท่านั้น ซึ่งในความเป็น จริงแล้วเราไม่อาจมองนายทุนแยกออกจากสังคมทั้งหมดได้ นอกจากชนชั้นสูง กลุ่มการเมืองและ ทุนต่างประเทศแล้ว นายทุนยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมด้วย นายทุนที่เติบโตใน

เมืองหลวงมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มเศรษฐกิจสังคมในชนบทอื่นเช่นกัน ได้แก่ นายทุนในชนบทและชาวบ้าน ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ชนชั้นนายทุนประเด็นในเรื่องพลังผลักดันของการค้าที่มีต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ อย่างเชื่อมโยงยังไม่มีการศึกษา นอกจากนี้องค์กรของนายทุนในแง่การเป็นองค์กรเศรษฐกิจสังคม (social economic organization) ที่ปรากฏในรูปแบบสมาคมการค้าต่างๆ ก็ยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจังจนกลายเป็นความเชื่อว่าสังคมไทยไม่มีองค์กรประเภทนี้ การเชื่อมโยงของตลาดภายในประเทศกับระบบทุนนิยมโลก รวมทั้งเรื่องจิตวิญญาณของระบบทุนนิยมในส่วนของชนชั้นนายทุนเองก็ยังไม่มีการศึกษาเลย การศึกษาที่ผ่านมามุ่งมองนายทุนแต่เพียงภายนอก กลไกต่างๆ ทางธุรกิจและจิตสำนึกของนายทุนซึ่งเป็นการมองนายทุนจากภายนอก ยังให้ความสนใจน้อยเกินไป

ในการศึกษาเรื่องลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 พ.ศ. 2457-2482 (1914-1939) ผู้วิจัยมีกรอบการศึกษาดังนี้

1. กลุ่มนายทุนเชื้อสายจีนเป็นกลุ่มทุนที่สำคัญที่สุดในระหว่าง พ.ศ. 2457-2482 (1914-1939) นายทุนไทยเชื้อสายจีนได้แสดงบทบาทสำคัญในการเชื่อมต่อกับทุนนิยมโลกกับสังคมไทย และเป็นผู้ผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมขยายตัวเข้าสู่ชนบทไทย และกลายเป็นวิถีชีวิตชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน การรับบทบาทเป็นสะพานเชื่อมระหว่างทุนนิยมโลก กับเมืองหลวง และเมืองหลวงกับชนบท ทำให้นายทุนไทยเชื้อสายจีนสามารถสะสมความมั่งคั่งขึ้นได้ ในกระบวนการเชื่อมโยงกับชนบท นายทุนมีข้อได้เปรียบสูงในการทำธุรกิจ ข้อได้เปรียบต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้นายทุนสามารถแสวงหาผลประโยชน์จากชนบทได้มาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะสำคัญของนายทุนไทยในระยะเวลาที่ศึกษา

2. องค์กรการค้าในรูปแบบสมาคม (guild) มีบทบาทสำคัญในการช่วยผลักดันให้ธุรกิจของนายทุนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มนี้ประสบความสำเร็จทางการค้าเหนือกลุ่มอื่นๆ การศึกษาขององค์กรค้าของนายทุนทำให้สามารถเข้าใจกลไกในการดำเนินธุรกิจ และสร้างความมั่งคั่งให้กับกลุ่มนายทุนเชื้อสายจีน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจนายทุนได้อย่างแท้จริง ที่ผ่านมามีประเด็นนี้ไม่มีการศึกษา การศึกษาที่ผ่านมาให้ความสำคัญ กับธุรกิจของนายทุนในรูปแบบห้างร้าน และบริษัทมากกว่า การรวมตัวจัดตั้งเป็นรูปสมาคมการค้าของกลุ่มทุน สมาคมการค้าเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของชาวจีน เป็นทุนวัฒนธรรมที่สำคัญที่ช่วยให้ธุรกิจของชาวจีนประสบความสำเร็จ

3. ความคิดและจิตวิญญาณของชนชั้นนายทุน เป็นประเด็นที่สำคัญในการทำความเข้าใจชนชั้นนายทุนไทยเชื้อสายจีน การศึกษาในประเด็นนี้จะทำให้เข้าใจภายในของชนชั้นนายทุน เข้าใจในวัฒนธรรมการค้าการลงทุนของคนกลุ่มนี้ คำถามที่ควรนำมาศึกษาเพื่อทำความเข้าใจชนชั้นนายทุน คือ 1. นายทุนเชื้อสายจีนมีความคิดและจิตวิญญาณที่เป็นอิสระ จากการครอบงำนายทุนจากต่างชาติมากน้อยแค่ไหน 2. กระแสชาตินิยมจีนที่เกิดขึ้นและ การผูกพันกับบ้านเกิด (ประเทศจีน) ในสมัยนี้เป็นอุปสรรคต่อการสะสมทุน ภายในสังคมไทยมากน้อยแค่ไหน

4. ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะนายทุนเชื้อสายจีน ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482 (1914-1939)
2. กลุ่มนายทุนเชื้อสายจีน ที่ทำการศึกษาเป็นนายทุนที่อยู่ในเมืองหลวง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มทุนที่ใหญ่และสำคัญที่สุด ทุนกลุ่มนี้สามารถแสดงบุคลิกภาพของนายทุนไทยเชื้อสายจีน ได้เด่นชัดกว่าทุนกลุ่มอื่น
3. ระยะเวลาที่ศึกษา เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2457 (1914) ในปีนั้นนอกจากจะเป็นปีเริ่มต้นการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งมีผลต่อการส่งออกข้าวของไทยในปริมาณที่มากแล้วยังเป็นปีเริ่มต้นของการควบคุมสมาคมของรัฐ โดยการออกพระราชบัญญัติการจดทะเบียนสมาคม พ.ศ. 2457 (1914) สมาคมการค้าของพ่อค้าจีนจึงได้มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญในการดำเนินการค้าของพ่อค้าจีน ในส่วนของระยะเวลาสิ้นสุดงานวิจัยชิ้นนี้ กำหนดถึงปี พ.ศ. 2482 (1939) เป็นปีก่อนที่สังคมไทยจะเข้าสู่สถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 หรือสงครามมหาเอเซียบูรพา สภาพสังคมและเศรษฐกิจอยู่ในสภาวะสงคราม ซึ่งจะมีเงื่อนไขทั้งสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกับระยะก่อนหน้านี้นี้มาก

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาหลักฐานจากเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง เอกสารชั้นต้นที่สำคัญ คือ เอกสารจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร จากกองสันติบาล กรมตำรวจ เอกสารสำเนาคำพิพากษาศาลฎีกากระทรวงยุติธรรม หนังสือพิมพ์เก่าจากหอสมุดแห่งชาติ และข้อมูลสถิติจากธนาคารแห่งประเทศไทย เอกสารชั้นรอง ได้จากหนังสือในห้องสมุดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ธุรกิจไทย ซึ่งจะเป็นทั้งพ่อค้า และผู้สูงอายุที่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับการค้าในช่วงที่ทำการวิจัย

6. ทบทวนวรรณกรรม

แนวการศึกษาประวัติศาสตร์ชนชั้นนายทุนไทย ที่ผ่านมาสามารถแบ่งออกได้เป็น 7 แนวทาง

1. การศึกษาโดยใช้ทฤษฎีความขัดแย้งทางชนชั้น ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา คือ ทฤษฎีของลัทธิเหมา (Moaism) ในเรื่องกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา เหมาเจ้าตุ่มมองว่าสังคมจีนต่างกับสังคมยุโรป คือ ไม่ได้เป็นสังคมทุนนิยมเต็มรูปแบบ แต่เป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา

หลักฐานการวิเคราะห์สังคมไทย ว่าเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาตามลัทธิเหมา ปรากฏจากการค้นพบเอกสารจีน ซึ่งได้จากผู้ต้องหาคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ.2473 (1930) เนื้อหาในเอกสารประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์สังคมเศรษฐกิจของประเทศสยาม ส่วนที่สองเป็นการจำแนกชนชั้นในประเทศสยาม เอกสารฉบับนี้คงให้อยู่เฉพาะในหมู่ผู้ปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์สยามรุ่นแรกๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ใน พ.ศ.2493 (1950) ได้มีการตีพิมพ์ผลงานการวิเคราะห์สังคมไทยของ อรรถวิทย์ พรหมชมภู หรือ อุดม ศรีสุวรรณ เรื่อง “ไทยกึ่งเมืองขึ้น” หนังสือเล่มนี้มีอิทธิพลต่อปัญญาชน ผู้สังกัดพรรคคอมมิวนิสต์ ตลอดจนปัญญาชนฝ่ายซ้ายมาก การวิเคราะห์สังคมในแนวนี้หยุดลงเมื่อเกิดกบฏสันติภาพ และมีการจับกุมปัญญาชนทั้งเสรีนิยม ฝ่ายซ้ายและคอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 (1952) แนวความคิดสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินากลับมาอีกครั้งภายหลังรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เปิดให้มีบรรยากาศประชาธิปไตยทางการเมืองอีกครั้งหลังปี พ.ศ.2498 (1955) ในระหว่าง พ.ศ.2499-2500 (1956-1957) จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของกรรมกรไทยในยุคนั้น ในเนื้อหาของบทความวิเคราะห์ว่าสังคมไทยเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้น และเรียกร้องให้กรรมกรสามัคคีกับนายทุนชาติ เพื่อต่อสู้กับจักรวรรดินิยม นอกจากนี้ยังมีบทความเรื่อง “อดีต ปัจจุบัน อนาคตของสตรีไทย” จิตรก็ระบุว่าสังคมไทยเป็นสังคมกึ่งศักดินา - กึ่งทุนนิยม ซึ่งในการวิเคราะห์ความหมายนั้นไม่ต่างจากแนวคิดของอรรถวิทย์ พรหมชมภู และหลังจาก

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารแล้ว ความคิดการวิเคราะห์สังคมไทยในเวลานี้ก็หยุดชะงักไปอีกครั้ง¹

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 (1973) ผลงานไทยกึ่งเมืองขึ้นของ อรรถวุฒิ พรหมชมภู ได้ถูกนำกลับมาตีพิมพ์อีกครั้ง และในปี พ.ศ. 2522 (1979) ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ในชื่อใหม่ว่า “เส้นทางสังคมไทย”² หนังสือเล่มนี้ถือว่ามีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์นักคิดไทย มีสาระสำคัญ คือ สภาพสังคมกึ่งเมืองขึ้น - กึ่งศักดินาของไทยเกิดขึ้นเมื่อจักรวรรดินิยมรุกรานเข้ามาทำให้ฐานะของประเทศไทย เปลี่ยนแปลงไป 2 ด้าน คือ ด้านหนึ่งจักรวรรดินิยมรุกรานไม่เพียงแต่จะเขียดเขื่อนเอาแผ่นดินไทยไปเป็นเมืองขึ้นของตนเท่านั้น หากยังคุกคามต่อสวนที่เหลืออยู่คือผืนแผ่นดินที่เราอาศัยอยู่ทุกวันนี้ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้ประเทศเราต้องตกอยู่ในฐานะกึ่งเมืองขึ้น ของจักรวรรดินิยมโดยสิ้นเชิง อีกด้านหนึ่งจักรวรรดินิยมไม่เพียงแต่ทำให้รากฐานทางเศรษฐกิจของระบอบศักดินาไทยเกิดการสลายตัวลงไปเท่านั้น หากว่ายังสร้างเงื่อนไขและโอกาสแก่การผลิตแบบลัทธิทุนนิยมภายในประเทศกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการพังทลายเศรษฐกิจธรรมชาติในชนบท อีกทางหนึ่งทำให้แรงงานของสังคมเพิ่มขึ้น โดยการล้มละลายของชาวนาและหัตถกร ด้วยเหตุนี้จึงผลักดันสังคมไทยก้าวออกจากระบอบศักดินามาเป็นกึ่งศักดินา

ในส่วนของชนชั้นนายทุนกล่าวว่า ลัทธิทุนนิยมแห่งชาติ ได้เจริญขึ้นบ้างแล้วและก็มีบทบาททางการเมืองและวัฒนธรรมบ้าง แต่ว่ายังอยู่ในฐานะที่อ่อนแอมากที่สุด และยังไม่เป็นรูปการเศรษฐกิจอันสำคัญที่จะกำหนดลักษณะของสังคม และเนื่องจากการรุกรานของจักรวรรดินิยม ทำให้ลัทธิทุนนิยมมีลักษณะเป็นนายหน้า (ตัวแทน, เอเยนต์) ของจักรวรรดินิยม และขุนนางที่นิยมการผูกขาดอันประกอบกันเป็นชนชั้นนายทุนใหญ่ ชนชั้นนี้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีความสัมพันธ์กับจักรวรรดินิยม และชนชั้นเจ้าที่ดินใหญ่อย่างแน่นแฟ้น มีอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน พร้อมกับเป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญของลัทธิทุนนิยมแห่งชาติอีกด้วย

¹ นภาพร วดีวานิชยพงศ์, พัฒนาการความคิดและเศรษฐศาสตร์การเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ.2475-ปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2533), หน้า 26-27.

² อรรถวุฒิ พรหมชมภู, เส้นทางสังคมไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษร, 2522)

การวิเคราะห์สังคมไทยของอรรถวิทย์ พรหมชมภู โดยรับทฤษฎีกิ่งเมืองขึ้น - กิ่งศักดิ์นาของเหมาเจ๋อตุงมาใช้โดยตรงๆ ไม่มีการดัดแปลง ชนชั้นนายทุนที่จำแนกออกเป็นนายทุนใหญ่ นายทุนชาติ นายทุนน้อย ก็เป็นเช่นเดียวกับประเทศจีน ความต่างก็คือ อรรถวิทย์ พรหมชมภูมองไม่เห็นประโยชน์ของนายทุนใหญ่เลย ขณะที่เหมาเจ๋อตุง ยังมองเห็นประโยชน์ของกลุ่มนี้ ในระยะที่จักรวรรดินิยมที่รุกรานประเทศจีน ทั้งหลายมีความแตกแยกกัน

นักวิชาการ 2 คนที่เขียนบทความสนับสนุนการใช้ทฤษฎีนี้ได้แก่ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้เขียนบทความเรื่อง “ระบบเศรษฐกิจสังคมไทยกิ่งเมืองขึ้น - กิ่งศักดิ์นา” และไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ เขียนเรื่อง “ความด้อยพัฒนาจากการเปลี่ยนแปลงในชนบท” 2 บทความนี้ลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึก 23 ตุลาคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2522 (1979) ทั้ง 2 บทความพูดถึงสังคมไทยในฐานะสังคมกิ่งเมืองขึ้น - กิ่งศักดิ์นา แนวคิดนี้ได้รับการคัดค้านโดย ทรงชัย ณะยะลา ในปี พ.ศ. 2524 (1981) โดยเห็นว่าวิวัฒนาการการเข้าสู่สังคมก่อนทุนนิยมเกิดขึ้นภายในสังคมไทยเอง การปรับตัวเข้ากับตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 และการปฏิรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นการปรับตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐและสังคมศักดิ์นา ขณะเดียวกันผลของการปรับตัวและการปฏิรูปได้สร้างข้อมูลแห่งการทำลายสังคมและอำนาจอริสติกศักดิ์นาเอง สภาพสังคมเช่นนี้เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร พ.ศ. 2475 (1932) มีความสำคัญในประวัติศาสตร์คือ ล้มอำนาจและซากความสัมพันธ์การผลิตศักดินาลง เป็นทางให้วิถีการผลิตทุนนิยมแบบพึ่งพาและด้อยพัฒนาก่อตัวขึ้น และนับแต่รัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ เป็นต้นมา วิธีการผลิตแบบพึ่งพาและด้อยพัฒนาก็ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทรงชัย เห็นว่าการวิเคราะห์สังคมไทยใช้ทฤษฎีกิ่งเมืองขึ้น - กิ่งศักดิ์นา ตามแนวคิดของเหมาเจ๋อตุงไม่สามารถอธิบายสังคมไทยได้ชัดเจน³

ทฤษฎีกิ่งเมืองขึ้น-กิ่งศักดิ์นา เริ่มลดบทบาทในสังคมไทยประมาณปี พ.ศ. 2524 (1981) ทั้งจากการได้เถียงในแง่ของความสำเร็จของทฤษฎี และกระแสความเสื่อมศรัทธาในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยของปัญญาชนที่เกิดขึ้นในระยะนี้

³ ทรงชัย ณะยะลา, วิวาทะว่าด้วยสังคมกิ่งเมืองขึ้น - กิ่งศักดิ์นาไทย (กรุงเทพฯ : กลุ่มเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง, 2524), หน้า 136-137.

2. การศึกษาโดยใช้ทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชีย (Asiatic Mode of Production) ทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชียถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์สังคมไทยอย่างจริงจัง โดยการนำของ จักรทิพย์ นาถสุภาและลูกศิษย์ จักรทิพย์เริ่มต้นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในปีพ.ศ.2517 โดยทำวิจัยกับสุธี ประศาสน์เศรษฐเรื่อง ระบบเศรษฐกิจไทยสมัย ค.ศ.1851-1910 และ 1920-1932⁴ มีแนวการศึกษาว่าด้วยรัฐศักดินาและระบบทุนนิยม ที่เข้าสู่สังคมไทย ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป ต่อมาได้สนใจที่จะนำทฤษฎีวิถีทางการผลิตแบบเอเชีย มาอธิบายว่าเหตุใดสังคมไทยจึงพัฒนาไปอย่างล่าช้า โครงสร้างเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างไร เมื่อเริ่มมีการแทรกเข้ามาของระบบทุนนิยม และระบบทุนนิยมกระทบโครงสร้างเศรษฐกิจไทยอย่างไร จักรทิพย์ ได้ให้คำตอบที่ได้จากการค้นคว้าว่า สังคมไทยขาดชนชั้นกรรมพีอิสระ (bourgeoisie) ชนชั้นนี้ต้องแบ่งส่วนเกินทางเศรษฐกิจกับเจ้านายและข้าราชการ ไม่มีอำนาจทางการเมืองและไม่เป็นผู้นำทางวัฒนธรรม การขาดพัฒนาการของชนชั้นนี้ในประวัติศาสตร์ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและระบบการเมือง ไม่เป็นประชาธิปไตย

โครงสร้างสังคมในทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชีย แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือรัฐส่วนกลาง และหมู่บ้าน รัฐส่วนกลางนั้นรวมศูนย์อำนาจมาก เป็นผู้ควบคุมกรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งหมด กษัตริย์ถือตนเองว่าเป็นทั้งเจ้าชีวิตและเป็นเจ้าแผ่นดิน ในสภาพเช่นนี้ทุนอิสระเกิดขึ้นได้ยาก และในระดับหมู่บ้านก็มีแรงยึดเหนี่ยวกันภายในสูง ทำให้ไม่มีชนชั้นอิสระแตกแยกออกจากหมู่บ้าน เป็นชนชั้นกรรมพี สังคมไทยโบราณพัฒนาจากหมู่บ้าน เมื่อเข้าสู่สังคมศักดินา รัฐได้อ้างสิทธิเหนือแผ่นดินทั้งหมดว่าเป็นของกษัตริย์ รัฐเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับหมู่บ้านก็เพียงแต่ถึงเอาส่วนเกินออกจากหมู่บ้านเท่านั้น หมู่บ้านยังคงเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง รัฐศักดินาที่เข้าไปควบคุมหมู่บ้าน เป็นการควบคุมแต่เพียงภายนอก คือรัฐศักดินาเกณฑ์แรงงานและเก็บภาษีเป็นระยะๆ รวมทั้งการแพร่อุดมการณ์พุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องบุญกรรม และพิธีกรรมศาสนาพุทธเข้าครอบหมู่บ้าน รัฐในสังคมศักดินาเป็นองค์กรนอกหมู่บ้านเข้าไปสัมผัสหมู่บ้านเพียงต้องการแรงงานส่วยสิ่ง

⁴ จักรทิพย์ นาถสุภา, การเมืองแนวประวัติศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538)

ของ หรือเงินเท่านั้นก็พอใจแล้ว รัฐไม่ได้เข้าไปพัฒนาหมู่บ้าน คงปล่อยให้สภาพหมู่บ้านล้าหลัง เหมือนชุมชนบรรพกาล⁵

ฉัตรทิพย์ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในระดับหมู่บ้าน เห็นว่าลักษณะที่สำคัญมากของระบบศักดินาคือ ขณะที่ชุมชนหมู่บ้านคงรักษาความผูกพันภายในแน่นแฟ้นเอาไว้ ระบบกรรมสิทธิ์เอกชนยังไม่เข้มแข็ง และกระบวนการแบ่งแยกชนชั้นยังไม่ดำเนินไปมาก รัฐได้ก่อกำเนิดขึ้นมีศูนย์อยู่นอกหมู่บ้าน ความสัมพันธ์คู่สำคัญจึงเป็นระหว่างหมู่บ้านกับรัฐ ระหว่างชนชั้นชาวนากับชนชั้นขุนนางกับรัฐ ไม่ใช่ระหว่างเจ้าของที่ดินกับชาวนาแต่ละคน ทั้งยังขาดกฎหมายที่ชาวเมืองที่เข้มแข็ง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงแบบในระบบฟิวทัลยุโรป ในความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างรัฐศักดินากับหมู่บ้าน รัฐอ้างว่าให้ความคุ้มครองหมู่บ้านจากการถูกโจมตีจากรัฐอื่น จัดบริการสาธารณะเช่น การคมนาคม ขุดคลอง และทำนุบำรุงศาสนาพุทธ แต่ทว่าความเป็นจริงคือรัฐขูดรีดหมู่บ้าน รัฐแปลกแยก (alienate) มากกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับหมู่บ้าน ชาวนานั้นหวาดกลัวการเกณฑ์แรงงานมากที่สุด บางครั้งพวกเขาต่อต้านด้วยการหนีเข้าป่าดงอพยพกันไปทั้งหมู่บ้าน รัฐและชนชั้นเจ้านายข้าราชการมีฐานมั่นคง สามารถครอบงำสังคมศักดินาไทยมาตลอด ในขณะที่ชุมชนหมู่บ้านมีความผูกพันกันแน่นแฟ้น กำเนิดของชนชั้นกรรมสิทธิ์พื้นเมืองจึงหยุดชะงัก หน่อชนชั้นกรรมสิทธิ์ไทย คือพ่อค้าและช่างพื้นเมือง ไม่สามารถพัฒนาพ้นจากความ เป็นชาวนาได้

ในประเด็นเรื่อง "ทุนนิยม" ฉัตรทิพย์สรุปว่ากำเนิดทุนนิยมไทยเป็นทุนนิยมที่ไม่อิสระจากรัฐ เป็นทุนนิยมที่พึ่งอำนาจผูกขาดจากรัฐ เห็นได้ชัดจากระบบเจ้าภาษีนายอากร รีดส่วนเกินนอกกลไกทางเศรษฐกิจจากชาวบ้าน เรียกดอกเบี้ยแบบขูดรีด และค่าเช่าที่ดินจากชาวนาเอาดื้อๆ ทั้งใช้วิธีการโกง และอำนาจอิทธิพลท้องถิ่น คือ รับเอาจิตสำนึกของรัฐศักดินาทำตัวคล้ายรัฐในการติดต่อกับหมู่บ้าน ขูดรีดส่วนเกินจากชนบทด้วยวิธีการบีบบังคับ ด้วยวิธีการผลิตเดิมคือวิธีการผลิตศักดินา แทนที่จะสร้างส่วนเกินจากการปรับปรุงการเกษตรในชนบทให้ทันสมัย หรือตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ทุนนิยมชนิดกาฝากนี้เกิดขึ้นในประเทศโลกที่สามอื่นๆ ด้วย ระบบทุนนิยมเกิดขึ้นภายนอกประเทศไทยแล้วจึงขยายเข้ามาในประเทศไทย แล้วเข้าไปกระทบหมู่บ้านขณะที่หมู่บ้านยังเป็นลักษณะเดิมอยู่ ไม่ได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต และเทคโนโลยี ยังไม่พัฒนา

⁵ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ , 2527)

ระบบกรรมสิทธิ์เอกชนในที่ดิน ยังไม่มีหน่อที่เข้มแข็งของกรรมสิทธิ์พื้นเมือง ทุนนิยมจึงเข้ากระทบกับชุมชนหมู่บ้าน ชาวบ้านก็ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

ฉัตรทิพย์สรุปว่าทั้งรัฐและระบบทุนไม่ใช่สถาบันของชาวบ้าน เข้ามาเอาผลประโยชน์จากชาวบ้าน ไม่ได้พัฒนาหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงไม่ได้เข้าร่วมกับสถาบันทั้งสองอย่างเต็มที่ เป็นการถูกกลืนเข้าร่วมและในความจริงแล้วชาวบ้านต่อต้านรัฐ และระบบทุนมาโดยตลอดทั้ง โดยปริยายและโดยใจแจ้งลักษณะการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ จึงคงสืบเนื่องมายาวนาน ฉัตรทิพย์มองเห็นข้อดีของชุมชนหมู่บ้านว่าในหมู่บ้านมีวัฒนธรรมที่ผูกมัดยึดเหนี่ยวกัน มีน้ำใจมอบให้กัน มีความภูมิใจในวัฒนธรรมของเขา สิ่งนี้ไม่ใช่ด้านลบของหมู่บ้าน แต่เป็นด้านบวกที่ทำให้หมู่บ้านไม่แตกสลาย เป็นศักยภาพที่ใช้ต่อสู้ทั้งกับรัฐและทุนตลอดมา

วิทยานิพนธ์ 3 ฉบับที่ใช้ทฤษฎีแบบวิถีผลิตของสังคมนิยม ในการอธิบายชนชั้นนายทุน ได้แก่ “ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเทพฯ ยุคต้น” ของ ญาดา ประภาพันธ์⁶ “ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ.2398-2453)” ของสิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร⁷ และ “ทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ.2475-2503)” ของสังคีต พิริยะรังสรรค์⁸ วิทยานิพนธ์ทั้ง 3 ฉบับนี้อยู่ในการควบคุมของฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นความพยายามที่ต้องการหาคำตอบว่าเหตุใดชนชั้นนายทุนไทยจึงอ่อนแอ ไม่สามารถเป็นนายทุนอิสระได้ เนื้อหาของงานทั้ง 3 ฉบับนี้มีความต่อเนื่องกัน

3. การศึกษาเพื่อหาศักยภาพของทุนในสังคมไทย การศึกษาแนวนี้เป็นปฏิกริยาตอบโต้ การศึกษาสังคมไทยโดยใช้ทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชีย การศึกษาแนวนี้เห็นว่าภายในสังคมศักดินาไทย ก่อนมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ.2398 (1855) สังคมศักดินาไทยมี

⁶ ญาดา ประภาพันธ์, ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเทพฯ ยุคต้น (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524)

⁷ สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ.2398-2453) (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524)

⁸ สังคีต พิริยะรังสรรค์, ทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ.2475-2503) (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2526)

การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจไม่อยู่ในสภาพหยุดนิ่ง เหมือนแนวที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา นำเสนอ และทุนนิยมกำเนิดขึ้นภายในมิใช่ภายนอกสังคม

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้เขียนบทความเรื่อง วัฒนธรรมกรรมพี กับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์ พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2525 (1982)⁹ นิธิเริ่มต้นงานโดยการเสนอความคิดว่าในสังคมไทยมีวิวัฒนาการที่น่าตื่นตาตื่นใจไม่หยุดนิ่ง และไม่เห็นด้วยการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับตะวันตก โดยไม่เพียงพอแต่มองว่าตะวันตกเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย แต่ยังเป็นผู้กำหนดความเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างมากด้วย การไม่สนใจรากฐานภายในทำให้ไม่สามารถอธิบายได้ว่า สังคมไทยพัฒนามาสู่สภาพปัจจุบันนี้ ซึ่งไม่เหมือนตะวันตกแต่ก็ไม่เหมือน “สยามเก่า” ได้อย่างไร นิธิได้ย้ำว่าแรงผลักดันภายนอกเพียงอย่างเดียวไม่เคยกำหนดแนวทางการเปลี่ยนแปลงสังคมได้อย่างแท้จริง การศึกษาเรื่องสยามเก่า ซึ่งเป็นยุคก่อนการปฏิรูปสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ต้องพิจารณาสภาพที่มีใช้สภาพที่หยุดนิ่งตายตัวอย่างที่มักนิยมทำกัน และจะต้องศึกษาความสัมพันธ์ของยุค “สยามเก่า” กับ “สยามใหม่” ให้มากกว่าที่เคยทำไปแล้ว

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งผู้คนมักมองว่าไม่มีอะไรโดดเด่นเป็นเพียงยุคที่สืบเนื่องจากอยุธยา และมักมองว่าสังคมในยุคนี้หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว แต่ในความเป็นจริงแล้ว จากการศึกษาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในยุคนี้ พบว่าเป็นยุคที่มีการก่อรูปของความคิดที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง กลไกของรัฐเองก็ตื่นตัวขึ้นพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น การศึกษาภาพของยุคนี้อย่างชัดเจนจะทำให้เข้าใจการปฏิรูปที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ชัดเจน

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสมัยนี้ ส่วนสำคัญมาจากพ่อค้าที่เกิดขึ้นในระบบศักดินา พ่อค้าเหล่านี้เป็นชาวจีนที่ยังต้องอาศัยอภิสิทธิ์ของตนในโครงสร้างศักดินา เพื่อประโยชน์ในธุรกิจของตน พ่อค้าเหล่านี้เป็นชาวจีนแม้มิได้มีกำเนิดในศักดินา แต่ก็พยายามสร้างความสัมพันธ์กับชนชั้นนำในระบบศักดินา ในบางครั้งก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าภาชีนายอากร ที่ได้ครองตำแหน่งและราชทินนาม ในบางครั้งก็สามารถผูกสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับชนชั้นนำโดยการสมรส และดังที่ปรากฏหลักฐานอยู่เสมอว่าจะต้องติดสินบนหรือ แบ่งผลประโยชน์ทางการค้า

⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ : รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, 2527)

ของตนกับชนชั้นนำในระบบศักดินา การค้าของเอกชนจีนจึงมิใช่การค้าของพ่อค้าอิสระ แต่เป็นพ่อค้าที่พร้อมจะสมยอมต่อระบบศักดินา และพร้อมจะถูกดูดซึมเข้าไปในระบบนั้น เพื่อถือประโยชน์จากระบบให้แก่การค้าของตน การเพิ่มขึ้นของการค้าต่างประเทศในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไม่ได้ก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ที่เป็นอิสระจากระบบศักดินา แต่มีผลไปทำให้ชนชั้นนำในระบบศักดินานั้นเองเปลี่ยนแปลงลักษณะตนเองไปในระบุมืดที่ขึ้น กล่าวคือมีฐานอำนาจที่สำคัญผูกพันอยู่กับการค้า มีโลกทรรศน์ ค่านิยม และระสนิยมที่คล้ายคลึงกับระบุมืดในที่อื่น ชาวจีนได้เข้าไปมีบทบาทในการผลิตเพื่อส่งออก เช่นการผลิตพริกไทย การผลิตน้ำตาล การทำเหมืองแร่ ดีบุก อุตสาหกรรมต่อเรือ การค้าภายในชาวจีนก็ได้เข้าไปมีบทบาทด้วย ชาวจีนได้นำสินค้าจากประเทศจีนเข้ามาจำหน่ายให้กับชาวไทย การค้าภายในทำให้ชาวจีนกระจายไปอยู่ตามส่วนต่างๆ ของประเทศ และเข้าไปอยู่ตามชุมชนเมืองเกือบทุกแห่ง ในท้องที่ภาคกลางและภาคใต้ การอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เพื่อตลาดก็ดึงชาวจีนไปสู่เมืองที่เป็นแหล่งอุตสาหกรรม และเขตที่มีการเพาะปลูกเพื่อพาณิชย์

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยพลังภายในของนิธิ นี้ได้รับการขานรับในวงวิชาการอย่างมาก และมิงงานที่เดินตามการอธิบายเช่นนี้ ที่สำคัญคืองานของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล คือ บทความเรื่อง “บทบาทของชนชั้นนายทุนจีนในสังคมไทย” ในปีพ.ศ.2531 (1988) ¹⁰ และวิทยานิพนธ์ในเรื่อง “The Transformation of The Thai State and Economic Change (1855 - 1945)” ในปี พ.ศ. 2532 (1989) ¹¹ งานทั้ง 2 ชิ้นนี้มีแนวคิดเหมือนกัน งานวิทยานิพนธ์ได้แสดงความชัดเจนถึงแนวคิดของเขาทั้งหมด คือ มองว่าสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีพัฒนาการที่ไม่ต่างกับสังคมยุโรป คือ อยู่ในยุคทุนนิยมทางการค้า (Merchant Capitalism) ทุนนิยมการค้านี้ได้ถูกส่งเสริมโดยรัฐเพื่อใช้แก้ปัญหาทางการเงินที่รัฐเผชิญอยู่ขณะนั้น สาเหตุมาจากปัญหาของระบบไพร่ไม่สามารถเป็นแหล่งรายได้ของรัฐ ปัญหานี้ได้นำไปสู่การก่อตัวของชนชั้นพ่อค้า (trading class) ที่มีองค์ประกอบสำคัญเป็นชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานภายใต้การคุ้มครองของผู้ปกครองสยาม ภายหลัง พ.ศ.2398 (1855) ชนชั้นระบุมืดกลุ่มนี้ได้กลายเป็นชนชั้นอิสระ และเล่นบทบาทสำคัญในการปกป้องเศรษฐกิจสยาม จากการ

¹⁰ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “บทบาทของชนชั้นนายทุนจีนในสังคมไทย,” จดหมายข่าวมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (2 : 2 มิถุนายน 2531), หน้า 7.

¹¹ Seksan Prasertkul, “The Transformation of The Thai State and Economic change (1855-1945)” (Ph.D. dissertation, Cornell University, 1989)

ครอบงำโดยสมบูรณ์จากทุนตะวันตกทั้งหลาย การเติบโตของชนชั้นนายทุนได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช รัฐชาติไทยได้พึ่งพิงอย่างมากกับนายทุนและแรงงานเงินที่ปรากฏในรูปภาชีรายได้นี้สามารถทำให้ผู้ประกอบการสร้างกลไกใหม่ในการปกครองแทนที่ระบบขุนนางเก่า รัฐชาติไทยแห่งนี้ยังสามารถลดหย่อนความเข้มงวดในการสร้างอุปสรรคต่างๆ จากชาวนา ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งความจงรักภักดีจากพวกเขา อย่างไรก็ตามการเติบโตของชนชั้นนายทุนต้องถื่นเหล่านี้ไม่ได้ทำให้เกิดการขัดแย้งที่รุนแรงกับรัฐบาลแบบเก่า เนื่องจากรัฐบาลแบบนี้ได้ยอมรับวิธีการผลิตแบบทุนนิยมไว้แล้ว

ทั้งงานนิธิ เอียวศรีวงศ์ และเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เสนอว่าสังคมศักดินาไทยไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ มีเศรษฐกิจเงินตราขยายตัว มีชนชั้นกรรมพีแล้ว นิธิยังเห็นว่าชนชั้นพ่อค้าไม่เข้มแข็งต้องอิงแอบอยู่กับผู้ประกอบการแต่วัฒนธรรมกรรมพี ก็ได้ถูกสร้างขึ้นจากชนชั้นนำที่รับกระแสของการขยายตัวทางการค้า และโลกทัศน์ใหม่เข้าไป เสกสรรค์นั้นเสนอความเห็นที่ว่าชนชั้นกรรมพีของไทยเข้มแข็งจนเป็นผู้ที่เลี้ยงดูรัฐ ทั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช แนวคิดนี้ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการค้นคว้าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง แนวคิด อุดมการณ์ของสังคมเพื่อศึกษาพลังภายในของสังคม

4. การศึกษาชนชั้นนายทุนโดยใช้ทฤษฎีพึ่งพิง (Dependency Theory) การศึกษาแนวนี้เชื่อว่าระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของไทยกำเนิด และพัฒนาขึ้นอยู่กับทุนจากตะวันตกในปีพ.ศ. 2522 (1979) สุธี ประศาสน์เศรษฐ ได้เผยแพร่งานเรื่อง "วิวัฒนาการของชนชั้นนายทุนไทย"¹² โดยเสนอว่าชนชั้นนายทุนไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ว่าเป็นปึกแผ่นภายในสังคมไทย กล่าวคือไพร่ทาสของไทยประสบอุปสรรคในการที่จะขยายการค้าและการสะสมทุน ขณะที่บรรดาเจ้านายขุนนางต่างยึดมั่นในค่านิยมแบบดั้งเดิมที่ถูกเหยียดหยามการค้าขาย ทั้งระบบสังคมและวัฒนธรรมศักดินาไม่เอื้อที่จะเกิดชนชั้นนายทุน สุธีเห็นว่าระบบทุนนิยมของประเทศไทยเป็นแบบทุนนิยมพึ่งพา (Dependency Capitalism) เช่นเดียวกับประเทศโลกที่ 3 อื่นๆ ชนชั้นนายทุนที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงนายทุนนายหน้า (compradore) ซึ่งเกิดหลังจากประเทศเปิดรับทุน

¹² สุธี ประศาสน์เศรษฐ, "วิวัฒนาการของชนชั้นนายทุนไทย," ใน วิวัฒนาการทุนนิยมไทย, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523)

นิยมโลก พ.ศ.2398 (1855) ทุนนิยมโลกที่สามนี้มีอำนาจต่อรองน้อย มูลค่าส่วนเกินหรือรายได้จากโลกที่สามส่วนใหญ่จะถูกถ่ายเทไปสู่ประเทศทุนนิยมตะวันตก

บทความเรื่อง "วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจในรอบ 200 ปี"¹³ ของสุธี ชี้ให้เห็นว่านับแต่ พ.ศ.2398 (1855) เป็นต้นมาไทยได้เข้าร่วมอยู่ในวงจรการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบอาณานิคม โดยไทยเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐม เพื่อส่งออกเป็นการแลกเปลี่ยนกับสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตโดยประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง ผลที่สำคัญของการพัฒนาในลักษณะนี้คือเกิดการเริ่มก่อรูปเป็นระบบทุนนิยมรอบนอก หรือทุนนิยมแบบพึ่งพา การที่ระบบเศรษฐกิจไทยเข้าผูกพันเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐม เป็นการตัดโอกาสในการพัฒนาทางเทคโนโลยีของสังคม นายทุนพาณิชย์ที่พัฒนาควบคู่กับการขยายการผลิตข้าว และการค้ามีลักษณะเป็นนายทุนพึ่งพา มิได้เป็นนายทุนอิสระที่อาจพัฒนาความสัมพันธ์แบบทุนนิยมได้รวดเร็วขึ้น นายทุนพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยต้องพึ่งพาเจ้านายขุนนาง เนื่องจากขาดฐานการเมืองและสังคมในแง่ที่เป็นคนต่างด้าว อีกด้านหนึ่งต้องพึ่งพานายทุนตะวันตก

การเข้าสู่การแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบอาณานิคม ทำให้ไทยสูญเสียความสามารถควบคุมเป้าประสงค์ในการผลิต การผลิตเพื่อสนองต่อตลาดภายในอันจะเป็นรากฐานให้แก่การพัฒนา กระบวนการสะสมทุนอย่างเป็นทางการกลายเป็นอิสระถูกทำลายลงหลังจากทำสนธิสัญญาเบาว์ริง การผลิตพื้นบ้านและหัตถกรรมดั้งเดิม ถูกทำลายลงสิ้นโดยสินค้าเข้าจากทุนนิยมศูนย์กลาง หน่ออ่อนแห่งทุนอุตสาหกรรมก็ถูกทำลายลงสิ้น แม้จะมีการฟื้นตัวมาบ้างในช่วงทศวรรษ 1930 ถึงทศวรรษ 1950 มีการดำเนินทุนนิยมโดยรัฐแต่มันก็ถูกสกัดกั้นไม่ให้เติบโตเป็นอิสระระยะต่อมา สุธีสรุปว่าในช่วงก่อนทศวรรษ 1960 จึงเป็นการก่อรูประบบทุนนิยมรอบนอก หรือทุนนิยมแบบพึ่งพาขึ้นในประเทศไทย รูปแบบนี้ได้มีการพัฒนาขึ้นถึงวุฒิภาวะตั้งแต่ทศวรรษ 1960 จนถึงปัจจุบัน¹⁴

5. การศึกษาชนชั้นนายทุนโดยมุ่งศึกษาขบวนการสะสมทุน (Capital Accumulation) การศึกษาของกลุ่มนี้ไม่เน้นการใช้ทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดอย่างเข้มงวด อธิบายการ

¹³ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, "วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ 200 ปี," ปาจารย์สาร (9 : 1 มกราคม 2525)

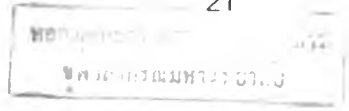
¹⁴ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, "การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมโลก และขบวนการข้ามชาติของทุน," เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ (7 : 2 กันยายน 2528)

เติบโตของทุนโดยดูความสัมพันธ์ของนายทุนกับรัฐและทุนต่างชาติ เป็นแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองและต้องการหากฎเกณฑ์ของการสร้างกระบวนการสะสมทุนของกลุ่มต่างๆ หรือต้องการเสนอบางประเด็นที่เป็นปัญหาในการพัฒนาทุนนิยมไทย ผู้เขียนงานสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ Suehiro Akira เขียนประวัติศาสตร์ของทุนไทยนับตั้งแต่หลังสนธิสัญญาเบาว์ริงจนถึงปี พ.ศ. 2528 (1985) เรื่อง “Capital Accumulation in Thailand 1855-1985”¹⁵ งานชิ้นนี้พิมพ์เผยแพร่และปรับปรุง 2 ครั้งด้วยกัน ครั้งแรกพิมพ์ในนามของสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2528 (1985) ครั้งต่อมาได้มีการปรับปรุงทั้งกรอบความคิดและข้อมูลใหม่ พิมพ์เผยแพร่ในนาม The Centre for East Asian Cultural Studies for Unesco งานชิ้นนี้เสนอประวัติพัฒนาการของทุนไทยนับตั้งแต่เป็นทุนการค้าจนเข้าสู่ทุนอุตสาหกรรม โดยดูว่าการพัฒนาของนายทุนไทยเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างทุนท้องถิ่น กับทุนต่างประเทศโดยเริ่มต้นปี พ.ศ.2398 (1855) เป็นปีที่ไทยทำสนธิสัญญาทางการค้ากับอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้นำไทยไปผนวกเข้ากับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก

งานวิจัยชิ้นนี้มีสมมติฐานดังนี้

1. กลุ่มทุนที่มีบทบาทนับตั้งแต่กำเนิดจนถึง พ.ศ.2503 (1960) ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1.ทุนของรัฐรวมทั้งทุนข้าราชการด้วย 2.กลุ่มทุนเอกชนท้องถิ่น 3.กลุ่มบรรษัทข้ามชาติ (MNE) รวมทั้งบรรษัทการค้าข้ามชาติ และบรรษัทธนาคารข้ามชาติด้วย ทั้ง 3 กลุ่มทางเศรษฐกิจนี้มีบทบาทสำคัญในการค้ำยันเศรษฐกิจไทย และองค์กรทางอุตสาหกรรมเหมือนกับม้า 3 ขา (tripod structure) ทฤษฎีโครงสร้างม้า 3 ขาของกลุ่มทุนที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจ เป็นทฤษฎีที่เขาใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ การสะสมทุนของไทยในช่วงนี้
2. ทฤษฎีม้า 3 ขา มีกำเนิดในช่วงต้นของการพัฒนาของทุนตั้งแต่ทศวรรษ พ.ศ.2413 - 2463 (1870-1920) และดังนั้นจึงมีความต่อเนื่องในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดขึ้นในโครงสร้างของกลุ่มทุน
3. พันธมิตรและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจ 3 กลุ่ม เป็นตัวกำหนดแบบแผนการสะสมทุนของทุนท้องถิ่น และเป็นตัวกำหนดอนาคตของการพัฒนาทุนในประเทศไทย ในอีกด้านหนึ่งการเติบโตของทุนท้องถิ่นก็ถูกกำหนด โดยการขยายตัวของกลุ่ม 2 กลุ่ม คือการเข้ามา

¹⁵ Suehiro Akira, Capital Accumulation in Thailand 1855-1985 (Thailand : Silkworm Books, 1996)

ยุ่งเกี่ยวกับเศรษฐกิจของกลุ่มอำนาจทางการเมืองภายในและกลุ่มพลังภายนอก ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจมาก่อน

แบบแผนความสัมพันธ์ของม้า 3 ขา Suehiro กล่าวสรุปไว้ดังนี้ ทุนตะวันตกได้เข้ามา มีบทบาทในเศรษฐกิจไทยหลังปี พ.ศ.2398 (1855) โดยเข้ามามีผลประโยชน์ในธุรกิจการสีข้าว โรงเลื่อย เหมืองแร่ดีบุก การเดินเรือ และธนาคารพาณิชย์ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มเชื้อพระวงศ์และขุนนางที่ต้องประสบปัญหา เนื่องจากเศรษฐกิจแบบศักดินาสลายตัวได้เข้าไปดำเนินธุรกิจ ในที่ดินหรือธุรกิจเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ รถราง หลายคนได้เข้าไปในธุรกิจโรงสีข้าว แต่เป็นเพียงมีฐานะเป็นเจ้าของ การดำเนินการปล่อยให้อยู่ในมือของชาวยุโรป และพ่อค้าชาวจีน ในกลุ่มนี้มีเพียงพระมหากษัตริย์ (สำนักงานพระคลังข้างที่) เท่านั้นที่ยังคงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ หากพิจารณาทางด้านทุนชาวจีนพบว่านายทุนจีนที่สำคัญมาจากการเป็นเจ้าภาษีอากร นายทุนจีนกลุ่มนี้ได้เปลี่ยนฐานะทางธุรกิจจากการบริการราชสำนักมาเป็นธุรกิจเอกชนเช่นในอุตสาหกรรมข้าว นายทุนจีนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นคอมปราโดร์ (Compradors) ทำหน้าที่บริการบริษัทการค้าของยุโรป และธนาคารพาณิชย์ อาณานิคมในการเข้าสู่เศรษฐกิจไทย คอมปราโดร์มาจากชาวจีนที่มีการศึกษา มีทั้งอยู่ภายในและภายนอกประเทศ นายทุนจีนกลุ่มที่ 3 เป็นพ่อค้าซึ่งดำเนินการค้าในภูมิภาคในเมืองท่าการค้าสำคัญของเอเชีย และได้เข้าสู่อุตสาหกรรมข้าวด้วยเช่นกัน

ดังนั้นในช่วงจุดเปลี่ยนแปลงแห่งศตวรรษโครงสร้างม้า 3 ขา ได้ถูกสร้างโดยกลุ่มทุนที่สำคัญ 3 กลุ่ม คือ ชาวยุโรป พระคลังข้างที่ และชาวจีน ชาวไทยนั้นไม่เพียงแปลกแยกกับกิจกรรมทางธุรกิจของนายทุนทั้งหลาย แต่ยังแปลกแยกกับการว่าจ้างแรงงานในอุตสาหกรรม ชาวไทยก่อนหน้านั้นเป็นชนชั้นไพร่ และทาส ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นผู้ปลูกข้าว ในกระบวนการการขยายตัวของการค้าข้าว ชาวจีนได้เข้ามา มีบทบาททั้งการเป็นแรงงานและนายทุน นายทุนชาวจีนกลุ่มสำคัญในยุคนั้น ไม่สามารถนำตัวเองไปสู่ทุนอิสระที่ต่อต้านทั้งพลังภายในและภายนอกได้ การขยายทุนของกลุ่มนี้ต้องขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัย คือ 1. กลุ่มอำนาจทางการเมืองท้องถิ่น 2. การขยายเครือข่ายในระดับโลกทางการค้า เครดิตและข่าวสารข้อมูล ที่ชาวยุโรปเป็นผู้สร้างไว้ในเอเชีย เช่น เจ้าภาษีนายอากรยังคงคงอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของกษัตริย์ และขุนนางชั้นสูง ส่วนคอมปราโดร์ชาวจีนต้องทำธุรกิจอยู่กับพ่อค้ายุโรปที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ หรือแม้แต่พ่อค้าจีนที่ทำการค้าอยู่กับเมืองท่าการค้าในเอเชีย ยังต้องขึ้นอยู่กับเครือข่ายของระบบทุนนิยมยุโรปในเอเชีย

6. การศึกษาแนวพรรณนาวิเคราะห์ของนักประวัติศาสตร์ กลุ่มนี้ ต้องการเสนอเรื่องทุนกับบริบทในสังคมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ต้องการอธิบายเรื่องกฎเกณฑ์ในการดำรงอยู่ หรือการเติบโตของเศรษฐกิจ การนำเสนอเรื่องราวจึงเป็นลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ไม่ต้องการชี้ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจกับรัฐ หรือทุนต่างประเทศ อาจกล่าวสรุปอย่างง่าย ๆ คือการศึกษาของกลุ่มนี้ไม่มีทั้งทฤษฎี และสมมุติฐาน หรือต้องการชี้ประเด็นปัญหาการวิเคราะห์หรือทฤษฎีต่อมา เป็นเพียงต้องการเสนอปรากฏการณ์ของกลุ่มทุนในประวัติศาสตร์

งานของกลุ่มนี้ได้แก่ “วิกฤตการณ์เศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1” ของ สุนทรี อาสะโวทย์¹⁶ งานชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นสถานะภาพของทุนอิสระที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่ทุนท้องถิ่นต้องเผชิญหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เรื่อง “จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีกับการดำเนินงานธุรกิจของท่านระหว่าง พ.ศ.2428-2474” ของ ลักษมี รัตตสัมพันธ์¹⁷ งานชิ้นนี้เสนอความล้มเหลว ของการลงทุนของขุนนาง เนื่องจากการขาดเงินทุนที่มากพอ และการขาดการบริหารงานที่ดีดังเช่น จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ปัญหานี้ได้โยงมาถึงสาเหตุที่คนไทยไม่สามารถเป็นนายทุนได้ นอกจากนี้ยังมีงานเรื่อง “เศรษฐกิจของชาวจีนโพ้นทะเลในไทยและการถ่ายทอดเทคโนโลยี” ของ ม.ล.วัลวิภา บุรุษรัตนพันธ์¹⁸ งานชิ้นนี้เสนอภาพการลงทุนของกลุ่มธุรกิจชาวจีนในการค้าข้าว โรงสี การเงินการธนาคาร การเดินเรือ และอุตสาหกรรมแปรรูปต่างๆ เช่น โรงเลื่อย และเหมืองแร่ เรื่อง “ขุนนางไทยเชื้อสายจีนบางตระกูลในสมัยรัตนโกสินทร์” ของศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล¹⁹ งานชิ้นนี้เสนอตระกูลขุน

¹⁶ สุนทรี อาสะโวทย์, วิกฤตการณ์เศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533)

¹⁷ ลักษมี รัตตสัมพันธ์, “จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี กับการดำเนินงานธุรกิจของท่าน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523)

¹⁸ วัลวิภา บุรุษรัตนพันธ์, “เศรษฐกิจของชาวจีนโพ้นทะเลในไทย และถ่ายทอดเทคโนโลยี,” ใน ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคเดนมาร์กที่เฉาซัน (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

¹⁹ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, “ขุนนางไทยเชื้อสายจีนบางตระกูลในสมัยรัตนโกสินทร์,” ใน ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคเดนมาร์กที่เฉาซัน (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

นางสาวจีน 3 ตระกูล คือ ตระกูลโชติกเสถียร ตระกูลโสภโณดร และตระกูลเตชะกำพุช ลักษณะการนำเสนอเป็นเรื่องของประวัติของตระกูลทั้งการรับราชการ เป็นเจ้าของภาชีนายอากร และการทำธุรกิจการค้าต่างๆ เรื่อง “พระคลังข้างที่กับการลงทุนธุรกิจในประเทศ พ.ศ. 2433-2473” ของชลลดา วัฒนศิริ²⁰ งานชิ้นนี้ได้เสนอเรื่องการลงทุนของสถาบันกษัตริย์ในระบบทุนนิยม พระคลังข้างที่ในฐานะหน่วยงานจัดหาผลประโยชน์พระราชทรัพย์ส่วนพระมหากษัตริย์ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ในการค้าหลายประเภท มีทั้งมีการลงทุนแบบเก่าคือให้กู้ยืมเงิน หาผลประโยชน์จากการค้าที่ดิน และลงทุนในกิจการใหม่ๆ ร่วมกับทุนท้องถิ่นและทุนต่างประเทศ

7. การศึกษาแนวโน้มหรือแนวโน้มหนังสือพิมพ์ เป็นการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้คนทั่วไป การศึกษาแนวโน้มจะเป็นเรื่องราวของบริษัท หรือประวัติศาสตร์ของกลุ่มทุนต่างๆ ไม่ได้เน้นการอธิบายปัจจัยการเติบโต หรือเชื่อมโยงกับกระบวนการต่างๆ ทางสังคม การศึกษาแนวโน้มจะอยู่ในกลุ่มหนังสือพิมพ์ ความสนใจของการศึกษากลุ่มนี้จะอยู่ในช่วงต้นทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นระยะที่กลุ่มทุนต่างๆ ได้ปรากฏตัวในรูปของทุนผูกขาดอย่างชัดเจน การเขียนจะมีสีสันอ่านสนุก แต่ก็มีกรค้นคว้าข้อมูล บางเล่มทำได้ดีจนสามารถเทียบเคียงกับงานวิชาการที่มีมาตรฐาน จุดมุ่งหมายในการเขียนก็เพื่อให้ประชาชนทั่วไปอ่าน

งานของกลุ่มนี้ได้แก่เรื่อง “มาเฟียเศรษฐกิจ : แฉเจ็ดตระกูลอิทธิพลทางการเงินคุมชะตาชีวิตคน 45 ล้านคน” ของฝ่ายเศรษฐกิจสยามนิกร²¹ งานชิ้นนี้ได้รับการตีพิมพ์ในช่วง, 2523 (1980) ถึง 2524 (1981) ถึง 3 ครั้ง เป็นงานที่ได้รับความสนใจในหมู่ผู้ที่สนใจปัญหาการเมือง และเศรษฐกิจ เรื่อง “รวบแบบขุนศึก” ของบุญชัย ใจเย็น²² เสนอเรื่องราวการมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มนักการเมือง ได้แก่กลุ่มชอวยราชครู กลุ่มถนนอม - ประภาส -

²⁰ ชลลดา วัฒนศิริ, “พระคลังข้างที่กับการลงทุนธุรกิจในประเทศ พ.ศ.2433-2475,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529)

²¹ ฝ่ายเศรษฐกิจสยามนิกร, “มาเฟียเศรษฐกิจ : แฉเจ็ดตระกูลอิทธิพลทางการเงินคุมชะตาชีวิตคน 45 ล้านคน,” (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อาทิตย์จำกัด ,2524)

²² บุญชัย ใจเย็น, รวบแบบขุนศึก (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บุญชัยเพรส จำกัด , 2533)

ณรงค์ เรื่อง “ธนราชันย์ : ชิน โสภณพนิช คิงออฟเดอะแบงค์” ของกองบรรณาธิการมติชน²³ เสนอเรื่องราวของนายธนาคารพาณิชย์คนสำคัญที่ก่อร่างสร้างตัวจากการเป็นกสิไปสู่นายธนาคารที่ร่ำรวยที่สุดของไทย เรื่องราวการสร้างตัวนอกจากความสามารถส่วนตัวแล้ว ยังพันพันกับนักการเมืองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ เรื่อง “เกิดมารวย : แหวกসাแหวก 45 ตระกูลเศรษฐี” เขียนโดยวีระ ธีรภัทร²⁴ เป็นเรื่องราวประวัติของ 45 ตระกูลที่มีบทบาทในเศรษฐกิจไทยเรื่อง “ชีวิต 25 มหาเศรษฐี” ของชูพงศ์ มณีน้อย²⁵ เป็นชีวประวัติของ 25 เศรษฐีของประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีเรื่อง “จอมยุทธ์ไคว่ตุงหมง ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์” เขียนโดย อภิวัฒน์ วรรณกร²⁶ เป็นชีวประวัติของนักธุรกิจที่ก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมือง นายประสิทธิ์ผู้นี้ได้เล่นบทบาทในการเป็นกุนขึ้นให้กับนายชิน โสภณพนิช หนังสือเล่มนี้ได้เสนอเคล็ดลับในการประสบความสำเร็จของนักธุรกิจ - นักการเมืองผู้นี้ เรื่อง “จอมยุทธ์น้ำเมา เจริญ สิริวัฒนภักดี ผู้หาญกระตุกหนองสิงห์” เขียนโดยสรกมล อุดุลยานนท์²⁷ เป็นการเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของนักธุรกิจและกลยุทธ์ในการประสบความสำเร็จจนเป็นเจ้าของธุรกิจเหล้าที่ใหญ่ที่สุดของไทย คือ แม่โขง เรื่อง “ทักษิณ ชินวัตร อัศวินคลื่นลูกที่สาม” เขียนโดยสรกมล อุดุลยานนท์²⁸ งานชิ้นนี้เสนอการทำธุรกิจของทักษิณ ชินวัตร ผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในธุรกิจการสื่อ

²³ กองบรรณาธิการมติชน, ธนราชันย์ ชิน โสภณพนิช คิงออฟเดอะแบงค์ (กรุงเทพฯ : บริษัทมติชนจำกัด, 2531)

²⁴ วีระ ธีรภัทร, เกิดมารวย : แหวกসাแหวก 45 ตระกูลเศรษฐี (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2532)

²⁵ ชูพงศ์ มณีน้อย, ชีวิต 25 มหาเศรษฐี (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์การเงินการธนาคาร, 2527)

²⁶ อภิวัฒน์ วรรณกร, จอมยุทธ์ “ไคว่ตุงหมง” ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2539)

²⁷ สรกมล อุดุลยานนท์, จอมยุทธ์น้ำเมา : เจริญ สิริวัฒนภักดี ผู้หาญกระตุกหนองสิงห์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2539)

²⁸ สรกมล อุดุลยานนท์, ทักษิณ ชินวัตร อัศวินคลื่นลูกที่สาม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2540)

สาร เรื่อง “ไกลเกินฝัน ชีวิตที่พลิกผัน ของทรงศักดิ์ เอภาพาร” เขียนโดยประสาร มฤคพิทักษ์²⁹ เป็นเรื่องราวทางเดินชีวิตของนักธุรกิจประดิษฐ์ดอกไม้ส่งออกรายใหญ่

การเขียนแนวสารคดีที่ทำได้ดีจนเทียบระดับงานวิชาการ คือ เรื่อง “สหพัฒนาฯ โตแล้วแตกและแตกแล้วโต” เขียนโดยสมใจ วิริยะบัณฑิตกุล³⁰ เป็นเรื่องราวของเทียม โชควัฒนาผู้นำในสหพัฒนาพิบูล ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าในครัวเรือนรายใหญ่ที่สุดของไทย นอกจากนี้ยังนำเสนอในลักษณะประวัติการดำเนินธุรกิจของกลุ่มสหพัฒน์รวมทั้งการบริหารธุรกิจด้วย มีการค้นคว้าเอกสารชั้นต้น ชั้นรองและมีการสัมภาษณ์เช่นเดียวกับงานวิชาการ แต่การนำเสนอยังคงสร้างสีสัน และเสนอประเด็นหรือหว่า เช่น ในหัวข้อ “เมื่อสิงโตต้องเลียแผล”

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้เข้าใจลักษณะของชนชั้นนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482 (1914-1939) ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจนายทุนในปัจจุบัน

8. นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

นายทุนในเมืองหลวง หมายถึง นายทุนที่อาศัยอยู่และประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย

นายทุนในชนบท หมายถึง นายทุนที่อาศัยอยู่และประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่นอกพื้นที่เมืองหลวง กรุงเทพฯ

ชาวจีนอพยพ หมายถึง ชาวจีนที่เดินทางออกนอกประเทศจีนเพื่อไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศตลอดไป

ชาวจีนโพ้นทะเล หมายถึง ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในต่างแดน ชาวจีนเหล่านี้เดินทางออกนอกประเทศจีนโดยข้ามทะเลไปอยู่ในดินแดนที่ห่างไกลจากประเทศจีน

²⁹ ประสาร มฤคพิทักษ์, ไกลเกินฝัน ชีวิตที่พลิกผันของทรงศักดิ์ เอภาพาร (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2539)

³⁰ สมใจ วิริยะบัณฑิตกุล, สหพัฒนาฯ โตแล้วแตก และแตกแล้วโต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2534)